

Bij de les (3)

Tekst Bart de Coo

Veel leraren zijn tegenwoordig sterk overtuigd van het aanvechtbare idee dat nieuwe kennis opdoen het beste lukt als je die nieuwe kennis 'zelf ontdekt'. Het idee dat een deskundige docent kennis aanreikt, instrueert, overdraagt is allerminst verdwenen, maar het staat wel sterk onder druk. Het kan leiden tot een houding bij docenten die bij cursisten tot irritatie leidt, want wie een vraag stelt, krijgt geregeld een antwoord waarbij de bal om zo te zeggen onmiddellijk wordt teruggelegd bij de cursist. Een bekende doodoener is het geijkte docentenantwoord "Wat denk je zelf?" Cursisten zouden de mogelijkheid moeten hebben om bij zo'n antwoord op een alleszins redelijke vraag op te stappen en het cursusgeld teruggestort te krijgen.

Vaak wordt dat zelf ontdekken gelegitimeerd door te wijzen op het feit dat baby's leren lopen en praten door het inderdaad grotendeels zelf te ontdekken en het gewoon na te doen van een ander. Maar wacht eens even, leren imkeren is wel even iets anders dan leren lopen. De hele evolutie heeft ons voorbereid op leren lopen; niet op leren imkeren. Dat laatste zal veel trager en moeizamer gaan. Sterker nog, onze aangeboren angst om gestoken te worden lijkt zich zelfs te verzetten tegen zoiets als leren imkeren. De zelfontdekkers die hun cursisten willen leren imkeren, zullen het hopelijk toch wel uit hun hoofd laten om ze zonder enige toelichting, voorbereiding of instructie een kast vol bijen te laten openen, in de verwachting dat het met wat vallen en opstaan zichzelf wel zal regelen, dat je hoogstens een beetje hoeft te 'coachen', nog zo'n kreet. U zou op die manier gevoelens veroorzaken van

diepe verwarring, neerslachtigheid en vergeefsheid. U zou cursisten nota bene ernstig in gevaar kunnen brengen.

De zelf-ontdek-aanpak houdt te weinig rekening met de manier waarop ons geheugen werkt. Een sterk versimpelde, maar verhelderende voorstelling van zaken is de veel gemaakte metafoor van de flessenhals. De hals van de fles is ons kortetermijngeheugen en de buik van de fles is oneindig groot, ons langetermijngeheugen. Hoe die nauwe hals ons leren beperkt, is gauw gedemonstreerd. Onthoudt u maar eens als beginnerscursist de jaarkleuren in één keer correct, in de juiste volgorde: wit, geel, rood, groen, blauw; waarbij de kleur wit hoort bij de jaren die eindigen op een 1 of een 6. Dat zal u best lukken, het zijn er maar vijf en dat is ongeveer het maximum van wat we aan kunnen, maar het gaat veel sneller met het ezelsbruggetje 'Het wilgenroosje groeit en bloeit.' Dit onthoudt u in één keer en waarschijnlijk vergeet u het ook nooit meer. Door van de kleuren een simpel zinnetje te maken, roept u als het ware het langetermijngeheugen te hulp; zet aanwezige kennis in om van veel details een geheel te maken, dan floept de nieuwe kennis zo door de flessenhals. Wie cursisten te veel aan hun lot overlaat, bewerkstelligt dat die veel geheugenkracht kwijt zijn aan dingen die niet ter zake doen, waardoor de flessenhals zeer snel verstopt raakt.

Hoe de beperkingen van het kortetermijngeheugen de cursisten parten speelt, is prachtig waar te nemen bij de voorjaarsinspectie, die heerlijke eerste praktijkles, waarbij de hagelwitte pakken uit de krakende verpakking genomen worden en waarbij de cursisten met wie u nog maar zo kort geleden kennis gemaakt heeft, u plotseling verbaasd en wellicht een beetje angstig aanstaren achter fijn zwart gaas. Ik demonstreer altijd eerst de kunst van het raampjes keren, waarna ik stapsgewijs laat zien hoe je een kast opent: lege zesramer klaar zetten, deksel schuin op de grond, geen gedreun tegen de kast of op de bok, beetje rook onder de dekplank, even wachten, deksel afnemen en afslaan, twee raampjes in slow-motion uitnemen – kijk, de beitel als hefboom gebruiken doe je zo – in de lege zesramer hangen, ramen opzij schuiven totdat je broed ziet – weet je zeker dat dit raam geen eitjes heeft? – broednest en hoeveelheid voer beoordelen.

Voorjaarsinspectie. Foto Richard de Bruijn

De eerste keer de kast onderhanden nemen. Foto Remco Schoonderwoert

En nu jij. Na een hoop getalm en gedraai nemen de eersten het initiatief om een kast onder handen te nemen. Nu moet je als instructeur niet meteen alles voorzeggen, want leren moet ook moeite kosten. De kunst is om de belasting van het kortetermijngeheugen te 'managen'. U hoort die hersens kraken en u ziet cursisten zich bijna afvragen wat de volgende stap moet zijn. U zou niet de eerste cursusleider zijn die een geplastificeerd stappenplan klaar legt. Geen slecht idee, maar haal het op zeker moment wel weg. Ook de lichaamstaal spreekt boekdelen: de motorische handelingen van het imkeren trekken een flinke wissel op het hoofd, met alle belasting en verwarring van dien. Als u ziet dat de verwarring te groot is geworden, dan geeft u kleine hints, zoals een souffleur de eerste woorden van de regel uit het toneelstuk voorlegt.

Nog zo'n wissel op de bovenkamer is de stand van de raampjes: o jee, hoe zat dat raampje er ook al weer in? Om die geestelijke belasting weg te nemen, haal ik wel eens een zwarte merkstift met een rechte haal langs de oortjes aan één kant van de kast: nu hoeft u niet meer na te denken over de oorspronkelijke positie. Ook de 'kastkaart' is een mooie manier om het geheugen te ontlasten.

U zult ook zelf geregeld merken hoezeer uw beperkte kortetermijngeheugen u dwars zit. Als ik een moeder zoek, dan kijk ik niet graag naar de celbodems. Dat turen 'op twee niveaus' zorgt ervoor dat ik beide zaken slecht waarneem, omdat mijn hoofd overloopt. Of u opent de ene kast, constateert een gebrek, waarop u zich voorneemt om dat gebrek weg te nemen met behulp van een ander volk. Maar zodra u het volk

“o jee, hoe zat dat raampje er ook al weer in?”

geopend heeft dat die hulp moet gaan bieden denkt u, wat was het ook al weer? Wat zou ik ook al weer doen? Was het eigenlijk wel zo'n goed idee? Kan ik niet beter iets anders doen? Of misschien heeft u wel eens net als ik een dood koninginnetje aangetroffen in een kooitje in uw borstzak, of realiseerde u zich pas bij thuiskomst dat de vliegplanken van uw volken in de boomgaard nog dichtzaten.

Is ontdekkend leren altijd ondergeschikt aan instructie? Nee, niet altijd. Ontdekkend leren kan prima werken, zolang er bij de cursist maar voldoende voorkennis aanwezig is. ■